

Sobor Antal

Naplójegyzetek

Néha beülni egy csöndes, meghitt étterembe, ebédre, vacsorára...

Ahogy gyerekkoromban láttam Fett néni makulátlanul tiszta, izléseesen berendezett vendéglőjében, ahol halk beszélgetés és már-már zenének hangzó edénycsörgés közepette ebédeltek vagy vacsoráztak a vendégek, családostól, baráti körben vagy magányosan – jobbára környékbeli „kisemberek”, iparosok, vasutasok, hivatalnokok, tanítófélék.

Életem úgy életem és életem, hogy ezt nemigen engedhetem meg magamnak, magunknak, családi vagy baráti körben. Most, nyugdíjas fejjel meg pláne ijesztő lenne a pincér, aki diszkrétan, élém helyezi a számlát.

A „vasfüggöny” lehullt, de van egy (csak egy?) láthatatlan „függöny”, amely ma is elválasztja egymástól a kisemberek Európáját, a Keletet a Nyugattól. Odaát minden számla-frász nélkül elköltheti ebédjét és vacsoráját bárki, hiszen nem terheli meg a költség, még többedmagával sem. Többletköltséget ideát jelent (sokaknak, nagyon sokaknak); az „átlagpolgár” luxusnak tartja az éttermet, s ha egyszer-egyszer meg is engedheti magának, ideges kapkodással veszi kezébe az étlapot, s mindjárt a jobb szélére sandít, ahol az árak vannak föltüntetve.

Soha el nem felejttem a jó nevű tudóst, egyetemi tanárt, amint riadtan ott áll egy burgenlandi kisváros cukrászdája előtt és zaklatott tiltással figyelmezteti szomjas és tikkadt konferencia-társait: - Jaj, ide be ne lépjetek, itt egy kávé nagyon sokba kerül! S a kollégák behúzott nyakkal, nagy ívben kanyarodnak el a cukrászdától. Csak egy akadt, aki schillingjeit csörgette, leintette a professzort: - Ne haragudj, kérek, én most akkor is iszom egy kávé, ha mindjárt a kabátomat kell itt hagyni érte.

A múlt század hetvenes éveiben jártunk.

Az is a hetvenes évek derekán volt, amikor először láttam a Déli pályaudvaron egy osztrák vonatot, amely este az én vonatom mellett várt az indulásra. Ragyogó fényben úszott a kocsisor, patikatisztaság mindenütt, az ülések plüssén a fejtámasz hófehér huzata. Jól öltözött utasok kényelmesen fészkelődtek, beszélgettek, olvastak, gyerekekkel játszottak vagy dugasszal a fülükben talán zenét hallgattak; csukott szemmel dőltek hátra az ülésen. Nem csak a villanyfény derűje, de a mosolyok derűje is áradt az arcokról.

Ideát, nálunk vaksin pislákolta a mennyezeti lámpa, a padló, az ablak szutykos, csak száználmas nyomokban viselte az átabotában végzett takarítás nyomait. Az ülés néhol gyanúsán piszkos, foltos, itt-ott sáros; van, aki újságpapírt terít maga alá, mielőtt leül, más papír zsebkendővel törölgeti a szakadozott műbőr ülést. Sötétítő függönynek hűlt helye, hiányzik a szeméttartó doboz fedele, a hamutartó bánatosan lefityved a karfán, erősen bűzlik. Az utasok kopottas öltözékűek, legtöbbször olcsó műanyag kabátban vannak, jórészt a környező peremvárosi és falusi ingázók, férfiak és nők, egy-egy bejáró diák. Esznek, alusznak, vagy cigarettáznak, néhányan kártyáznak, üvegből sört isznak, egyik-másik fölrakja a lábát a szemközti ülésre, jó, ha akad olyan, aki leveti a cipőjét, zoknis-harisnyás lábával nyújtózik. Hamar elalszanak tátott szájjal, ők a hajnalban kelők.

Előszedem magam is nejlontasakba csavart vajjas-parizeres szendvicsemet, falatozni kezdek, mert egész napi pesti futkosásom közben nem volt időm megenni. És látom ám, hogy odaát egy ablakban álló férfi engem néz, hosszasan bámulja evésemet. Megáll a falat a számban. Észreveszi zavaromat, maga is zavarba jön, hirtelen elfordul, tüntetőleg másfelé néz.

Aztán lassan elindulunk, egy darabig párhuzamosan gurulunk a másik vonattal, majd elválunk, mi erre, ők arra térnek – és egyre gyorsabban távolodunk egymástól

„Sors ez is – írja Péntek Imre egyik versében -: együtt öregedni meg / egy kihalásra ítélt, / látszólag virulens rendszerrel.”

Születésnapomra:

Akkor születtem, amikor a termonukleáris kísérletek már előrehaladott állapotban, és a nagy diktatúrák kialakulóban voltak. Ez ugyebár a két világháború között volt, helyileg pedig az oroszok és a németek között, úgy középtájan Európának.

Háborús gyerek voltam, koplaltam, kopottas göncökben jártam, aztán oktató lettem és töltőtoll-koptató szegény legény.

„No, de hát ne búsuljatok.” Én sem búsulok.

A. (ma már nyugállományú) mérnök, a BMW magyar-német állampolgárságú fejlesztési vezetője három elengedhetetlen értéket tart fontosnak: a hitet, a tudást, az etikát.

Mérnöki diplomájával itthon (mint 56 aktív részese) csak hegesztőként dolgozhatott, majd Németországba távozott. „Olyan világra vágytam – mondja újságbeli interjújában -, amelyben jobbiztonság van, nem kell nélkülözni, félni, és hazudni a rádióban, az újságban.”

Rendkívüli tehetségét hamar fölismerték, főnökei nem riválist láttak benne, a munkáját és tudását értékelték. Személyesen tizenöt motortípus fejlesztését irányította, részese lett a BMW Steyr-Daimler-Puch cég kooperatív egyesülésének; hovatovább az autóiipar Európa-szerte ismert és elismert személyiségévé vált.

„Nyilvánvaló, hogy a gazdasági fejlődés irányát és jellegét az oktatásra és a kutatásra kell alapozni” – hangoztatja, amikor kiemeli az iskola, az egyetem jelentőségét. Arról is szól, hogy sajnálatos módon ma a felsőoktatásban csupán az egyéni érvényesülésre, a versengésre helyezik a hangsúlyt, holott az emberek közötti bizalom, a folyamatos kapcsolattartás föltétlen megléte hozza meg az eredményt – csak és kizárólag a pénztől nem várható az áhított siker.

Márai már 1947-ben fél attól, hogy a politikán és a világnézetén túl „egyszerűen széthull minden, mert a rend princípiumai elhomályosodtak az emberek lelkében... erkölcsi zűrzavart látni mindenfelé, oly heveny zavart, mint mikor járvány tör ki.”

Ugyancsak a *Napló* 1947-es kötetében „kiált föl” keserűen: - De jó lenne magyarnak lenni! Úgy, ahogy Aranynek módja volt magyarnak lenni – minden csalódáson, kétségbeesésen túl hinni abban, hogy a magyarságnak szerepe, hivatása van a világban. Ezt a hitet vették el tőlünk. Nem a németek vették el, nem is az oroszok, hanem a magyarok.”

Csoóri Sándor írja:

Az ezeresztendő parasztságot 1956 után örökre szétverték. Már soha többé nem újulhat meg a saját törvénye szerint. És ez nem képzelődés. Bő másfél évtizeddel ezelőtt Moszkvában jártam, s ezt kérdeztem a főváros egyik őszintén beszélő polgármesterétől, Popov úrtól, mi volt a legsúlyosabb jégverése a „szocializmusnak”. Rövid gondolkodás után rávágta, hogy a parasztság földbe döngölése, és tudatlanságba kényszerítése. Ma egyetlen paraszt sincs Oroszországban, aki tavasztól új tavaszig tudná, hogy mit kell csinálni a földdel, mert az egyik paraszt a teheneket etette az istállóban, a másik a kecskéket fejte órákon át, a harmadik szántott kint a traktorral a földeken. Az egészet soha többé nem látják már úgy egyben, mint a régiek.

Nagyobb részben Popov úr válasza nálunk, itthon is megállja a helyét. A magyar paraszt régen meteorológus volt, tudnia kellett az időjárásról vetés-aratás idején; növény- és állatbiológus, sőt állatorvos is volt, ha eljött a jószág ellése vagy föltűnt valamelyik betegsége; továbbá talajtani szakembernek is kellett lennie, ha kezébe vett egy marék földet, tudta, hova és hogyan kell gabonát és egyebet vetni. És még kertész is volt és szőlész-borász. De kereskedelmi és banki ismeretekkel rendelkező piackutató is volt.

Csak hogy a szocializmus elmúltával ez a paraszt most hiányzik, vagy ha van is hírmondója, most már más módon lehetetleníti el az új világ.

Csak reménykedhetünk, hogy a földtől való távolodás nem lesz örök, hogy a vidék, a falu új és újabb nemzedékei „visszatanulnak” az agráriumba – s ha el nem adják lábuk alól a földet, föl is virágoztatják újra.

A televízióban film pereg Nikláról. A kis Somogy megyei falu lakóinak összetartozásáról, ahogyan dolgoznak – főként méhészettel foglalkoznak, a mézből gyarapodnak, mézük világszerte keresett. És ahogyan méltósággal ünnepelnek, tartják hagyományaikat, mulatnak. Az asszonyok sütnék-főznek, a férfiak alkalmassá teszik a teret a mulatságra; aztán muzsikálnak, énekelnek és táncolnak. Nemes, tiszta, szép arcok, gyerekeké, ifjaké, öregeké. Régi öltözetek férfiakon és nőkön, sehol egy farmernadrág, póló, baseball-sapka. Faluszerte takarosak az udvarok, a lakóházak.

Van tehát munkáló, teremtő vidéke az országnak. Nikla. Áldja meg az Isten Berzsenyi Dániel földijeit.

A régi fölfogás szerint nem elég, ha a rászorulónak halat adsz. Inkább tanítsd meg halászni!

Vakvezető kutyáról hallok, „aki” gazdája halála után elkóborolt. Később föltűnt, egy vak kutyát vezetgetett az utcán, vitte erre és arra.

Azt gondolom, hogy ez bizonyos lélekre, intelligenciára vall.

Sokan legyintenek, vagy mosolyognak ama „délibábos magyarságon”. Azt hiszem, a délibábos magyarság még mindig jobb, mint a magyartalanság.

Kinle...

Hirtelen villan eszembe ez a név: Kinle. Ki tudja, hogy miként bukkan váratlanul egy ember emlékezetébe egy név, egy régi ember neve, akivel nem találkoztunk évtizedek óta, akiről azt sem tudjuk, él-e, hal-e. Kinle Jóska iskolatársam volt, a múlt század negyvenes-ötvenes éveiben; szőke, kék szemű fiúra emlékezem, ahogy ült vagy állt az iskolában, vagy lépdelt előttem az utcán. 1951 óta nem láttam, nem is hallottam felőle semmit. Most minden átmenet nélkül tűnik elibém, hallom is, ahogy a nevét kiáltják a folyosón vagy az udvaron: Kinleeee...

Visszhangzik bennem egyre a név, nyugtalanság fog el: hol van most, merre jár? És vajon valahol én is így bukkanhatok föl az ő emlékezetében. Lehetséges, hogy éppen most? Ő sem tudhatja rólam, merre járom úttalan utamat, ha egyáltalán élek még. Képzletünknek talányos játéka ez.

Most az idők messzeségéből úgy idézem Kinle Jóskát, ahogy matematikakönyve fölé görnyed az iskolai padban – valahol távol az idő koordinátarendszerében, meghatározhatatlan ordinátákkal, abszcisszákkal.

Itt a nyári vakáció – írja az újság -, egymillió-négyszázezer gyerek az utcán. A nyár végén pedig arról cikkeznek, hogy még a kisdíákoknak is tíz- meg tízezer forintba kerül az új tanév kezdése.

A rémálom, hogy Petőfi túlélte a segesvári csatát, meddig gyötör még bennünket? Legutóbb – amikor pedig már azt hihettük, hogy végképp lejárt az élő vagy holt ál-Petőfik kora-, legutóbb is előállt valaki, hogy Petőfi hosszú szibériai fogságban halt meg Barguzinban. Kiaszott csontvázát haza is hozatta, bizonyos csontokat még Amerikában is megjárattott, bizonyágtétel végett.

Nos, a kérdésre Krúdy Gyulával felelhetünk meg, aki azt írta: „Eltűnt, meghalt: ismételjük, mert szörnyű álmokkal volna telve éjszakánk, ha azt hinnénk, hogy Petőfi Sándor 1848. július 31-e után is életben volt.”

„Nemzeti vágta” címen lovas parádét rendeztek a budapesti Hősök terén. (Mintha bizony nem lett volna erre alkalmasabb hely, valami füves térségen.) Úgy képezem, hogy az aszfaltot és a kövezetet jól meg kell szórni homokkal, fűrészporral, ahogy a cirkuszi porondot szokták, hogy fölfogják a paták vágását, megfelelő helyet biztosítsanak az el-elpottyantott lócitromnak.

Így vált a Hősök tere a genius loci pütkösdí ékességévé.

Arról olvasok, hogy néhány évtized múlva – mi, emberek – hogyan „lopjuk” majd a Napot. Már üzembe helyezték Prága közelében a plazma előállítására képes reaktort, ebben modellezik a fúziós atomerőművek működését. Már Teller Ede beszélt a magfúziós atomerőművekről, amelyek nem termelnek radioaktív hulladékot, nem is sugároznak károsan, és szinte a végtelenségig képesek energia-szolgáltatásra. Nem uránnal dolgoznak, hanem a hidrogén különböző izotópjai szolgálnak bennük üzemanyagként. Így a Napot is „működtető” természetes energiaforrást használhatjuk föl, mi emberek, itt az Földön. A derék kutatók – köztük magyarok is – imígyen tréfálkoznak: a Földre lopjuk a Napot.

Elkapott szavak az utcáról:

- Mert az sem mindegy ám, hogy bimbóznak vagy bombáznak.

Megint érzékelhető: milyen pontos a nyelv! A dühös, haragos emberre mondjuk, hogy mérges. Mert valóban méreggel teltett, láthatatlan méreggel. Ami egyaránt ártalmas testnek és léleknek.

Egy irodalmi kritikus szövegrészlete a jó nevű folyóiratban:

„A versek nagyjából nyilvánvalóvá teszik, hogy hiába keresnénk a családi valóság-funkcionalitás százszázalékos érvényesülését a versek összességében, ugyanakkor a rokonsági kollektívizmus személytelenségének ereje nem tekinthető felszámolódottnak, hiszen a kanonizált műveltségi költőalany, akár magának (a költőnek) világbeli és szövegvilágbeli érvényesülése reflexív érealitívizmusán keresztül akartan elbizonytalanítva, finom-intelligens, termékeny modernizációs kétellyel összekapcsoltan vezet vissza az emberiség genetikai-erkölcsi logikájához....”

Ez most vicc vagy komolyan kell venni?

Gyakran látható affektált formákkal és színekkel tákolt kép a tárlatok falán, amibe még bele is kapirgálnak valami innen-onnan citált vagy saját kútfóból merített szöveget, hogy ez által is mély értelmet kölcsönözzenek a „festménynek”.

Állhatunk előtte homlokráncolva, próbálhatjuk megfejteni: hátha valami titok tárul föl vagy nagy-nagy bölcsesség birtokába jutunk.

Miféle ember ez? Pojácá, ripacs? Inkább afféle csalafinta. A csal+finta összetétele ez a szó? Csal: ravaszul félrevezet, ámít. A finta ferdét, görbét jelent, régebben csel, furfangot is. Vajon a csal-nak és a csel-nek van-e egymáshoz köze? A csalafintaságban van tehát valami ferde, huncut cselezés, valami nehezen megfogható fondorlatos csalás?

Vajon miféle ember ez?

Régi mondást idéz a televízió: ami mérhető, azt mérd meg; ami mérhetetlen, azt hidd el; ami hihetetlen, azt képzeld el.

És Albert Einsteint is idézik: „A tudomány vallás nélkül béna, a vallás tudomány nélkül vak.”

Kosztolányi egy négyéves kislányról ír, aki azért imádkozik, hogy ne legyen beteg az édesanyja, édesapja, a két testvére, dadája, senki a világon. De azért a doktor bácsik is meg tudjanak élni.

Ismerek orvost, aki nem csak gyógyít, de megtanítja betegét a betegségére.

Elkapott szavak az utcán:

- Tanácskozássra jöttek össze, de csak tamáskodás lett belőle.

És az utcai nagygyűléskor:

- Micsoda álokoskodás – mondja az egyik.

- Csupa alakoskodás – mondja a másik.

A tükörben nemigen, a televízióban láthatod csak igazán, hogy milyen öreg vagy. (Egy irodalmi műsorban beszélte, gesztikuláltál és fintorogtál a minap.)

A tükör – úgy tűnik – meglehetősen „szubjektív”, eltussol, hízeleg, talán idealizál is. A televízió azonban objektív, nem köntőrfalaz. Hiába igazgatód a felvétel előtt a hajad, rendezgeted inggallérodat és arcvonásaidat, könnyörtelenül leleplez.

Megértően bólogatsz persze, de azért egy kissé sértve érzed magad.

Az orvos a költőt idézi, aki szerint nem az a baj, hogy megöregszik az ember, hanem ha az öreg testben a lélek fiatal marad.

X. délutáni álomra hajtotta le a fejét, és nem ébredt föl többé. Úgy halt meg, hogy észre sem vette.

Elmúlt két éve már, hogy különös virágot kaptunk: *Crossandra Fortuna*. Fényes, mélyzöld levelei vannak, felületük, mint valami hulló bőre, erősen barázdált, majdhogynem rücskös; virágja (egy évben kétszer hajt) élénk narancssárga, tömör, mégis könnyed és finom. M. cserepestől citromsárga kerámia-kaspóba állította, az ablak közelében tartja.

Hányszor és hányszor próbálom megfesteni, egyszer akvarelllel, másszor akrillal, de hiába, nem megy. Festése meddő küzdelem, mert dacosan ellenáll, nem hagyja magát; csak pazarolom rá a drága festéket, a lemezt, kartont – az időt és az „ideget”. Marad minden kísérlet után a keserűség: mit tudok én egyáltalán megfesteni ebből a világból? Ha egy maroknyi földben élő virágot sem vagyok képes „megragadni”?

A kísérletek után be kell érni a reménnyel, a kíváncsi várakozással: vajon kivirágzik-e a *Crossandra Fortuna* újra – a maga valóságában?